

505 (2)

K34/75

17

-8/75

0-1b

Description of Kōma and other small items from Molepō. J.C. Maloka

1 Ditaba tsa lexolo-xolo le dikilo.

E ngwe hlaloso ya xo ila xa motswetsi eo monana xa a sa le ka ntlong xe a tsere mosadi eo e leng wa xaxe mme a tlabola e mong (a lala le e mong wa ka kxakala) xoba a mo tswadisa ngwana xe mosadi wa xaxe a le motswetsi eo a ka se tle ka xabo motswetsi xoba a bolela, fao motswetsi a ka mo kwaxo. Eo e leng motswetsi motlobo xoba monye wa monna xe a ka re a se ka ntlong ngwanaa se a hlwa a tawela ntle a bona eo atsewang nae, xoba a kwa lentsu laxe o tsea ke dithala (a kxooxa pelo) a re kudumela toloto lo xe, a sa alafswa masehlare sa dithala o hwela ruri. (hwa)

2

Tiraxalo (se diraxetseng) Pele xa masome a mabedi le mentso eo ke sa e lemoxeng monna e mong ba rexo ke Mapunthane Sefara wa ndona Molelemane kxosi Molepo monna eo a tsea kxarebe eo bar exo ke Mantshabile Maloka, motse wa xabo kxarebe eo a lata mothepa eo yaba o lala le mot epa o e ser e o tlabotse kxarebe e ngwe ba re ke Mosibudi Maloka. Bathepa bao bo mmako ke bana ba motho o tee. Xwa direxa mosibudi yaba motswetsi a belexa ngwana wa ngwananyana e tse o letse ke ena Mapunthane ka yona nako eo monye monna e leng yena Mantshabile a tsena ntlong ka pelexo . Eya le mma ea motsea! a hwa ya re ka xobane e be e le ntho e tee ba roma motho xo ya xo botsa babo Mosibudi ba ba hwetsa bo mmaxwe Mosibudi ka ntlong le motswetsi morumiwa a re kxere! a re ba re tsebang Mantshabile xa a sa phela, Mosibudi a re kapele a re o bolailwe keng? Ba re o tserwe ke ntlo o be a ile ke ba motsotsi mpa ela e mo tsere a nama a re kudumela toloto lo kxane-kxane! Yaba leho la Mosibudi a tsea ke dithala. Ba ba boloka tsatsi le tee. Dithala xa di tsee basadi feela le banna dia ba tsea. Ge o ekwa seema sa moxolo-xolo a re, "Soxana xa le bone lengwe".

3 Ge le babya o ra xore xe ba hlakana mosading o tee mongwe xe a babya mongwe ase ke a e ya, le basadi xe ba kopanela monna o tee xe mongwe a baabya mongwe a se ke a e ya banna xe ba ya masolong ba ya le hlare tsa dithala xobane xo na kowa masolong xe bao ba hlakanelang mosadi mongwe a tabola mongwe ka pele a ka tsea ke dithala. Kea fetsa tseo ke tla no feela ke okets tseo ke bang ke di lebetse. E xo byalo thobela mekxwa le melao ya Sesotho e ile ka mafase Sesotho rea se lebala le re swarele ke kxale re se lesetse xo kaone xe re be re se kxole byale ra hlalosa ka molomo le xo xopola tse ding.

Pampiring tse di hlatlamang ke tla hlalosa seo koma e leng sona mafelelong ke tla hlalosa seo bakxalabyeba re boditseng sore koma e ila ka sona le xore ba re kxolo xolo xo ile xwa direxang. Feela re feele re xopola xore mekxwa le malao le mediro ya ka dilete a re lebeleleng xo le le hlatlamang.

4 Koma. Basimane xe ba xodile ba lekane xo ba le thuuso xobo papabo (xo bo Raabo) xa ba bereke selo mesomong ea senna ba re ke masoboro (ya sa bolaxo) xe lesoboro le tswetse ngwana o be a bolawa. Ngwanenyana o bitswa lethisa (lethumasa) le e na xe a tswetse ng ngwana o be a bolawa. Ea re ke sehloa a ka feefa batho (rotola batho) ba fela xa sala yena.

Masoboro xona le ba baxolo le ba ba nyenyana, masoboro masobothwana, mathisa, nat. isana, (mathumasa) xa xo wele ba ngwaxa o tee. Batho ba wela le baratho ba bona, xo isa xo baratho ba baratho ba bona. Xa batla wela ba thoma ka xo rema (xo thuba) ba loba koma ba soma mesomo ya mosate ka moka xo rema mahlaku a xo axa, kxore, theite ya xo axa dintlo xo thetha, masemo xo axelela maxora mesomo ka moka.

5

Le a bakxomana (baratho ba kxosi). Kxosi e ka laola koma xore
 xa e wele xoba ndona (le xodo) la loba koma a nthsa pudi xoba nku
 a kxopela xore kxosi e nthse koma, pnaxatso ea xo re koma ya tswa
 masoboro a hlobolelwa a sepela a hloboletswe le mohla ba sa ye
 xo thuba. Anthe kamehla xe ba ya xo thuba ba hlobolelwa ponthso
 ya nnete ba setse ba nyaka xo hlaxa xa ba tsware setsiba ka masoto
 ba hunela ka maotwana feela a phoofolo yeo ba e tswarang. Setsiba
 sa lesoxana (lesoboro) ke phaxa le tola (katse, le thsipu) feela.
 Xona fao mediti le yona xa e hunele ditsiba ka mehlanthso ba no
 di hunela feela motswaro o byalo ba re bat tswere modiko baditi
 le masoboro xona fao baditi ba tla nama ba timelela ba sesa bonala
 ba tswa bosexo ba tsene bosexo mola batho ba rwaletse xothwe
 baditi ba ile matimelo. Ba re ba iloxo nyaka dikoma. Xona fao
 ba loxa mahlaka ao bodikana bo tlileng xo yela xo ona, ba dia
 dikxarenyana tsa manti tsa masobana a byalo .Methalwana ena
 ke eo ba ripilwe ntle ya bopele ba lokela bopele moo kxarenyaneng
 ba hunela xodukulusa letheka (dinoka) kanti a na le xore ka kxare
 eo e thekxe bopele byoo xore bo se thonkxale. Xe ba feditse
 mediti e botsa banna xwa nyakwa ngaka ya selete mono ke motimele.

6

Swa bexwa letsatsi masoboro a beolwa ba nama ba ya mosate ba beotswa
 ba re ba ya xo ora lengeta. Xona fao xo tla ba xo remilwe
 meritlwa (dikxati tse pedi) ba xo e ngwe ya tatwa kxare kowa
 nhleng e ngwe e tla no ba len nhla Ngaka e tla di tlotsa ka
 sehlare xona fao kxorong thupa tse pedi tseo o ba oma ka yona ya
 kxare a ba betha ka yona ya nhla feela xa ke kxone xo swanthea
 thupa xoba oma lexo ba betha ke xona xe a ba alafa xo tloxa tsatsi
 leo xa ba boledisi mosadi. Ba boela xae ba ya xo sa xe ba fihle
 maxoring a xabo bona xa ba sa tsena ka xae ba dula kxorong.

7

Banna ba batseela maxobe (manswa) xe ba lle ba ya kxonyeng. Etse xona fao xa ba sa na kopano le noditi le xe ba be ba ile xorema (xo thuba) ba a bona mediti xoba ba kwa e epela ba be ba tšaba. Xona tsatsi leo ba tla re xe ba bona kxonyeng ba tla hwetsa basadi ba apexile mefexo ba nama baf etela kxorong ya mosate xo lala kxorong, kxwedi e be e le April (thsiraira Sebola dinawa) xe e sa le bosexo phalafala tsa lla batswa xwa kubya mexobo ba dutsi ba re oo-o ba ilalo ba ya ka thabeng xe ba fihla ka thabeng ke moka ba ya ka moeding xoba molapong monna eo e lexo seswabudi (thipane) o tla rwala diyala tse thosang a khuta faxong ba tsea eo e beng e le kxosi kxale e setseng e le kxosi ya xo loma lerotse a eta pele a kxolwa lesoto la setsiba ka mphaka a dudiswa e mong a mo swarelela mo maxetleng xore a se re xo kwa mphaka (thipa) a tsaba. Xe a dutsi thipane a mo ripa namana ya hla ya bopole ya siwa ka xosele a saba nwekebale ba xabo ba bitsa ba re ngwanabo wa kxosi a ka batamela a diwa byale le yena a latela yona etse ba duditsitse ka xolatelana ba songwa byale xo phetha ka wa xo phetha sunsong ya bona. Ea dira byale ka maxare etse kxoro e ngwe le e ngwe dutsi xae a na ka moxotwana. Xe bafeditse xo bolotswa ba tloxa ba iswa fao ba ya xo xohlwa xona (nthse) e seng kxole le moroto xona fao xe ba dutsi ba bolotswa xe e monyane z (o monyenyanana) a ka kwa bohloko a lla ba dia ditlatsa ba re wa eo suuweng, ya thulana ba xakanthsa xore a se ke a kwa ke ba bang ke moka banna ba xabo ba wedi ba topela namana tsela ba di bala ba di phuthela ka melotswana xe ba fihla moo ba hlwang ngaka e seng thipane eola mong a di thupa o tsea lexapu a le fatolanya a thsela sehlare a fa e mong le e mong ntsekana baasa kxorong e ngwe le e ngwe (maxoro)

- 9 Etse thupa tse a tsona ke moka ba seka nateo di swara ke mola wa xo bolotswa pele. Sehlare seo sa lexapu le sona ke kalafo. He mo a ba tla nama ba axa lesaka le lexolo moo xare yaba mo ba texang leswika le epetseng sehlare. Lesaka lena bale dukulusa ka xo le kokotela dipheko (dithokxola). Sorong ba hexa dipheko le xona ba dia sebeso mo xare ke mokaphirimane ba ba tsuthea ba ba bea ka xo latelana byale ka mola ba bolotswa ba dula kowa masaseng ka nako e ngwe ba isiwe kowa sebesong ba re piitsong ba kitimele mollong xe ba dutsi mollong ba sadisa lesorwana nyaka kowa sorong feela saka le le na le masoro a mabedi sorwana le lengwe le bitswa la baloi etse ba hloboletswe xa se ba apara selo xa se baatswara selo xe e sa xe ba ile xo fihla fale ba xo fiwa maxapu mediti ya tswela le mantiana ale ya ba khwametsa ana.
- 10 Xape le xona ba a betsa ditseba xona fao xa basa re ke batho ba re ke baloi ka xore ba a ponoka. Xe ba isa medite e tsea maxoxwana ale a bapilweng ka dihlaka xoba dipheko ao a litswang xore ke mahlware mi maina a ona a fao. Ea a phurulla ba tsea lehuduo le ba le bethileng ba a bea boxobe bato phapela diatleng ba ja ka natsoxo a mabedi ba khurumeditse maahlo ba a site ka selo, ba xapeletswaka thupa (kxati). Ea tla rwabala ka mo sakeng ba sa apara selo xe e se mekopana eo ba tsakelang dinokeng ka yona nasexare, ba e apara mmeleng ba bapa mabyang le ona ba dia mathebo ba apara. Xe ba tsoxa, xe ba lle, ba tsea metsekana ela ya mekopana ba tsakela dinokeng ba tewa fao ba ya xo xohlwa xona xa ba hlwe ba tswere ba hlwa ba ponoka ba baxolo le ba lanyenyana ba tsakela xe ba ya morotong le xona xe ba fihla ba a tsola ba dula ba le lyale.
- 11 Xe ntho tsela tsa bona di hlaba lexoko di buutswa xo beswa sekxiketla sa lexapu sa selwa ba xapeletswa ke medite xore ba hlatswe diseke tsa bola. Xe ba hlatswitse ba thselwa lebata lela la mosidi wa sekxeketla xomme xe selo seo xa se xo thunya

12

sekreketla kentla le bone, xomme mola ba bona xore ba banthsi ba fodile xo tla diwa byala ka mosate bya rwalwa ke mokzekolo a fi la a bo rola ka mo fase xa morotho fao a sa boneng ona moroto (mohatho). Eya tsema ke banna ba isiwa ka morotong bya thselwa ka serotong ngaka ya thselasehlare o wa fetolela ka xo rialo ba nwa ka xo khunamela ka melomo ka xo latelana xo tloxa fao ba kasexelwa yona mekxopana ela xo dia ditseba xe ba le ka ma morotong di dula dingatoletswe di isitswe ka maraxo ba re ke mosela wa thsuweng xe ba etswa ba ngatetsa feela ka moo morotong xo tsena medite e sa bekang basadi feela ba bekilweng xa ba tsene. Monna xo tsena moxale ya kileng a bolaya motho marumong baditi ba tsena ba sa apara kobo mmeleng xaese setswaro feela monna eo wa moxale ena o no tsena le diaparo tsaxaxwe. Bale ba bekilweng le banna ba bang ba ka no tsena, mme ba hlobotse feela ba kku se fe Bodikana dise, xa e le dinamana tsela ba di topang di tla aswa ba tla di fisa le moroto mohla weswa ngaka eo e ka kxopela di se kae ya silela ya si sila ya hlakanya le sehlare sa moroto. Moroto e wela felo xo tee. Xe modikana a hwile o be a sa botswa.

13

Basadi mmaxe o be ano dika a mo apexela boxobe a re o wa wela e sere o hwile. Papaxe (Raxe) le ena xe banna ba soxa ditseba wa soxa le yena a xakanya basadi xore ba e lemoxe xore modikana e leng morwaxe o hwile o tla re mohla ditsiba di tlotswa matsoku seo sa moho se tla sekeletswa mo xare sa aphulwa lesoba ke sona se bexo xore xa a sa phela basadi ba tsibiswa ke xore tsatsi leo bodikana bo aloxa; xe ba fodile ba aloxa (ba foloxa) ba laiwa xore ba se ke ba rwabala le mosadi ba ka tloxa ba tatoloxa (ke xore ba boelwa ke ntho tsela) fao ba tllilo bitswa maxaola (ba sa welang boxwera) xape modikana xa a bonwe ke basadi.

14

Basadi xe a mmone xoba a bonwe ke lesoboro ba a hwa. Xape le lona lexaola ba be ba re xa le tswale ngana byale ka lesoboro xonne xo ila xa kora re kwa bakwlabye ba re kxale kxoloxolo xe batho ba sa dula molau xo kile xwa ba le tswang xa re xa basadi le banna. Banna ba re basadi xa le wele, basadi ba re banna xa le wele xona fao molau. Banna ba hlaxisa bodikana, basadi ba hlaxisa byale ka xoxong le bona bodikana bya tswela boxobela, byale le tyona ba tswela ba epela tsa tyona dikcea ba hlakana xona fao kxahlong xa molau le Mankoto. Xe basadi bahlakana le badikana ba re e soo! Ba a xobakana re kwa xore xo na i a o f xo ile xwa hlaxa dinosi le dinosa tsa lona batho bao ba molau saba leo laf wia felela xona fao ba fela ba re xa xo sa na lefoko la ba molau. Molau ke nokana eo e tswang Ntsie ka moraxo xa lebopo la xa Molero xo thexela Eophirimela xo hlakana le nokana e tswang thoko ya xo kxopa ba rexo ke Mankoto, xo elela Maxakala xo tsena Lepelle (Olifants River) ke fao xo diraxetseng seema se serexo, "Molau le Mankoto hlakanthong ya dinaxa metsi a xona xa a nwewe". Xape le xona se seng seema ba ka re, xe ba bona batho ba ba ehwa kudu ka bolwetsi xo a ka kotsi engwe wa kwa bare, "E duoba la molau" (xo feela xa batho).

Le nta arele bongadi ditaba tsa Sesotho di na le lolelele, le xe ka moso le ka bona ke bolela ke hlalosa ka yona koma, le se ke la rakala, ke sa na le tseo ke tlang xo di hlalosa kamoso

END. 5505.